

Els intel·lectuals i el socialisme¹

Lev Trotski

1910

versió catalana feta per Alejo Martínez des de: "La intelligentsia y el socialismo", en, *Literatura y revolución. Otros escritos sobre la literatura y el arte*, volum 1, 1969, Ruedo Ibérico, París, pp. 179-190.

Fa deu i, àdhuc, sis o set anys, els partidaris de l'escola sociològica subjectiva russa (els "socialistes revolucionaris") haurien pogut emprar amb resultats satisfactoris per a la seua causa l'últim fullet del filòsof austríac Max Adler. Però en els darrers cinc o sis anys hem viscut una "escola sociològica" tan sòlidament objectiva i les seues lliçons han marcat el nostre cos amb cicatrius tan expressives, que ni l'exaltació més eloqüent dels intel·lectuals, tanmateix que procedisca de la ploma "marxista" de Max Adler, pot salvar el subjectivisme rus. Ben al contrari: el mateix destí dels subjectivistes russos és un argument de primera classe contra els arguments i deduccions de Max Adler.

Tema del fullet: les relacions entre els intel·lectuals i el socialisme. Per a Adler aquest tema és matèria d'anàlisi teòrica i, a més a més, un problema de consciència. Pretén convèncer. En aqueix fullet, l'origen del qual fou un discurs per a un auditori d'estudiants socialistes, Adler usa una convicció fogosa. El seu esperit de proselitisme inunda el fullet, imprimint un segell particular inclús a idees que ni tan sols poden pretendre el marxamo de novetat. L'afany polític per atreure els intel·lectuals a la ideologia de l'autor, de conquerir-los per al socialisme coste el que coste, predomina sobre l'anàlisi social, comunicant al fullet un to peculiar i determinant les seues parts dèbils.

Què són els intel·lectuals? Adler no dóna, per descomptat, una definició moral d'aquest concepte, sinó social; segons ell no es tracta d'una orde cohesionada per la unitat d'un vot històric, sinó d'una capa social que comprèn tots els gèneres de professions intel·lectuals. Per difícil que siga traçar la línia divisòria nítidament entre treball "manual" i "intel·lectual" els trets socials generals dels intel·lectuals apareixen clarament sense necessitat d'ulteriors investigacions minucioses. Es tracta de tota una classe (Adler diu "grup interclassista" però açò, en essència, és el mateix) en el marc de la societat burgesa. I la qüestió es planteja així per a Adler: ¿qui té més dret a l'ànima de la classe? ¿Quina ideologia li és internament obligatòria, en virtut del caràcter mateix de les seues funcions socials? Adler respon: el col·lectivisme. Però el fet és que els intel·lectuals europeus, en el millor dels casos, quan no són obertament hostils a les idees del col·lectivisme, estan al marge de la vida i de la lluita de les masses obreres, les quals no els produeixen ni fred ni calor. Adler no tanca els ulls davant aquest fet però exclama: no ha de ser així! No hi ha suficients fonaments objectius perquè siga així. Adler arremet de forma decidida contra els marxistes que neguen l'existència de condicions generals capaces de determinar l'afluència massiva dels intel·lectuals al socialisme. En el pròleg escriu: "Hi ha causes suficients (no purament econòmiques,

¹ Article a propòsit del llibre de Max Adler *Socialismus und Intellektuellen* (Viena, 1910), publicat en la revista *Sovremienni Mir* en 1910 per Trotski.

sinó en altres esferes) que poden influir en la massa dels intel·lectuals, és a dir, independentment de la seua situació vitalment proletària, com a motivacions idònies per a vincular-los al moviment obrer socialista. Només cal iniciar els intel·lectuals en l'essència d'aquest moviment i de la seua pròpia situació social..." Quines són aqueixes causes? Adler diu: "Atès que els intel·lectuals inclouen entre les seues condicions vitals la intangibilitat i, més encara, la possibilitat de desenrotllament dels interessos espirituals, l'interès teòric té una importància capital, al costat de l'econòmic. Si la base d'unió dels intel·lectuals amb el socialisme cal cercar-la, sobretot, fora de l'esfera econòmica, és tant per les condicions ideològiques específiques del treball intel·lectual com pel contingut cultural del socialisme". Independentment del caràcter de classe de tot el moviment (ja que només aquest és el camí!), amb independència de la seua actual fisonomia politicopartidària (ja que únicament aquest és el mitjà!), el socialisme, per la seua pròpia essència, com a ideal social universal, significa l'alliberament de tota mena de treball intel·lectual qualssevol que siguen les limitacions i els obstacles historicosocials. Aquesta promesa és el pont ideològic pel que els intel·lectuals europeus poden i han de passar al camp socialdemòcrata.

Aqueix és el punt de vista central d'Adler, que dedica el fullet sencer a desenrotllar-lo. El vici essencial d'aquesta òptica aviat es veu: la seua *ahistoricitat*. En efecte, les bases generals en què es recolza Adler per tal de marcar el pas dels intel·lectuals al camp del col·lectivisme existeixen fa temps i actuen tenaçment. No obstant, en cap dels països europeus es produeix aqueixa aflluència massiva dels intel·lectuals a la socialdemocràcia. Per descomptat, Adler ho veu amb igual claredat que nosaltres. Però ell ens proposa que vegem la raó per la qual els intel·lectuals romanen totalment aliens al moviment obrer: *que els intel·lectuals no comprenen el socialisme*. I en cert sentit té raó. Però en aqueix cas, ¿com podem explicar-nos aqueixa tossuda incomprensió i, alhora, la comprensió de moltes altres coses summament complexes? La cosa està clara: no es deu a la debilitat de la lògica teòrica dels intel·lectuals, sinó a la força dels moments irracionals de la seua psicologia classista. El mateix Adler ho apunta i el capítol "Els límits burgesos de la comprensió" és un dels millors del fullet. Però considera, té l'esperança, està convençut (i en açò el predicador es superposa al teòric) que la socialdemocràcia europea acabarà vençant els moments irracionals de la psicologia dels treballadors intel·lectuals quan reestructure la lògica de les crides que els dirigeix. Els intel·lectuals no comprenen el socialisme perquè aquest, dia a dia, es presenta davant d'ells amb la seua prosaica fisonomia de partit polític, d'un més entre tants d'altres. Si el socialisme els presentés la seua autèntica faç com a moviment cultural universal, els intel·lectuals no podrien deixar de reconèixer en ell les seues millors esperances i aspiracions. Açò és el que suposa Adler.

No anem a examinar de moment si en realitat són, per als la intel·lectuals com a classe, més poderoses les pures exigències culturals (desenvolupament de la tècnica, de la ciència, de l'art) que no les suggestions de classe de la família, l'escola, l'església, l'estat i, finalment, que la veu de les inclinacions lucratives. Però inclús admetent sota condició que els intel·lectuals són, primer que res, una corporació de sacerdots de la cultura que simplement no han sabut comprendre fins al dia d'avui que la ruptura socialista amb la societat burgesa és el millor manera de servir els interessos de la cultura, admetent-ho queda en peu amb tota la seua força el següent problema: ¿és capaç la socialdemocràcia europea, com a Partit, de proposar als intel·lectuals en l'aspecte teòric i moral quelcom una mica més demostratiu o més suggeridor que allò

que fins ara ha ofert?

El col·lectivisme, des de fa diversos decennis, omple el món sencer amb el fragor de la seua lluita. En aquest temps, milions d'obers s'han organitzat en agrupacions polítiques, sindicals, cooperatives, etc. Tota una classe s'aixecà des del fons de la seua existència i va interrompre en el santuari més sagrat, la política, considerada fins aleshores com a dret exclusiu de les classes posseïdores. Dia a dia, la premsa socialista (teòrica, política, sindical) revisa els valors burgesos, tant els grans com els petits, des de l'òptica d'un món nou; no hi ha qüestió alguna de la vida social (matrimoni, família, educació, escola, església, exèrcit, patriotisme, sanitat pública, prostitució) sobre la qual el socialisme no haja enfrontat les seues concepcions a les concepcions de la societat burgesa. El socialisme s'expressa en tots els idiomes de la Humanitat civilitzada. Als seus rengles treballen i lluiten persones de distinta formació intel·lectual, de temperaments distints, de distint passat, amb relacions socials i costums vitals també distints. I si, malgrat tot, els intel·lectuals "no comprenen" el socialisme, si tot l'anterior no és prou per a donar-los la possibilitat d'infondre'ls la decisió de comprendre el significat historicocultural del moviment mundial, ¿no hem d'arribar a la conclusió que les causes de semblant fatal incomprensió han de ser molt profundes i que és enganyar-se l'intent de superar-les mitjançant arguments teòrics?

Aquesta idea apareix amb major nitidesa a la llum de la història. L'afluència major d'intel·lectuals al socialisme es produí en la primera fase de l'existència del Partit, quan es trobava encara en la infància. És el que ocorregué en tots els països europeus. Aquesta primera onada portà amb d'ella els teòrics i polítics més eminents de la Internacional. Com més cresqué la socialdemocràcia europea, com més s'agruparen les masses obreres al seu voltant, amb major debilitat (tant de manera absoluta com relativa) es produí el flux d'elements frescos dels intel·lectuals. *Leipziger Volkszeitung* cercà en va, durant molt de temps, per mitjà d'anuncis en els periòdics, un redactor amb títols acadèmics. Del que es dedueix la següent conclusió que s'oposa al pensament d'Adler: com més definidament exterioritzà el socialisme el seu contingut, com més accessible es feu per a tots i cada un la comprensió de la seua missió històrica, més decididament s'apartaren els intel·lectuals d'ell. Això no vol dir que el socialisme els espantà per si mateix; en qualsevol cas, resulta evident que en els països capitalistes europeus es produïren determinats canvis socials profunds que dificultaren tant la confraternització d'acadèmics i obrers com la comunió dels obrers amb el socialisme.

De quina classe foren aquests canvis?

Del si del proletari arribaren, i segueixen arribant, a la socialdemocràcia individus, grups i capes, els més intel·ligents. El creixement de la indústria i el transport no fa sinó accelerar el procés. Amb els intel·lectuals es produeix un fenomen d'orde distint. El fort desenvolupament capitalista dels darrers decennis obté per a si els millors elements d'aqueixa classe. Les forces intel·lectuals millor dotades, aquelles que posseeixen imaginació i iniciativa, són absorbides de forma irreversible per la indústria capitalista (monopolis, empreses ferroviàries, bancs), que paguen el treball organitzatiu amb sumes escandaloses. Inclús per al servei de l'Estat només queden persones de segona categoria; d'ací que les oficines governamentals, igual que les redaccions de periòdics

de totes les tendències, es queixen d'insuficiència de "personal". Únicament resten els representants dels intel·lectuals semiproletaris, sempre en augment, que no poden escapar a una existència eternament dependent, i insegura en el terreny material. Com en la gran maquinària de la cultura realitzen funcions parcials, secundàries i poc atractives, aqueixos interessos culturals purs que Adler menciona no tenen sobre ells el poder suficient com per a induir, per si sols, les seues simpaties polítiques vers el socialisme.

A tot açò s'afegeix la circumstància que per als intel·lectuals europeus, el pas ideològic dels quals al camp socialista no està exclòs, a penes existeixen esperances d'exercir una influència personal en els rengles del proletariat. Qüestió que té una rellevància important. L'obrer passa al socialisme com a partícula de la totalitat, al costat de la seua classe, de la qual no pot sortir. Es dóna en ell, aleshores, una satisfacció per la seua vinculació moral amb la massa, vincle que el fa més fort i segur de si mateix. L'intel·lectual s'adhereix al socialisme trencant el seu cordó umbilical de classe (s'adhereix com a individu, com a persona) i, inevitablement, cerca exercir un ascendent personal. Ensopega, llavors, amb obstacles que aniran augmentant amb el temps. En l'actualitat cada neòfit troba construït en els països d'Europa occidental el colossal edifici de la democràcia obrera. Milers d'obres, segregats automàticament per la seua classe, constitueixen un aparell compacte, al cap del qual estan veterans meritoris, autoritats reconegudes, caps de fila que són ja històrics. Només una persona excepcionalment dotada pot esperar en aquestes condicions la conquesta d'un lloc dirigent; i aqueix individu, en compte de botar per sobre l'abisme d'un campament que li resulta estrany, seguirà naturalment la línia de la menor resistència, que el mena al regne de la indústria o al servei de l'Estat. Per això en l'actualitat hi ha una espècie de barrera entre els intel·lectuals i el socialisme; a tot això es suma, a més a més, el mateix aparell de l'organització socialdemòcrata que provoca contra ell el descontentament dels intel·lectuals tenyits de socialisme (als que exigeix disciplina i autolimitació), bé pel seu "oportunisme", bé, per contra, pel seu excessiu "radicalisme", condemnant-los al paper d'espectadors inconformistes les simpaties dels quals oscil·len entre l'anarquisme i el nacional-liberalisme. *Simplicissimus* és la seua suprema bandera ideològica. El fenomen, amb variants i graus diversos, es repeteix en tots els països europeus. D'altra banda, són un públic excessivament capritxós, i àdhuc podria dir-se que excessivament cínic, com perquè l'esclarament patètic de l'essència cultural del socialisme puga conquistar la seua ànima. Només uns pocs "ideòlegs" (i faig ús d'aquesta paraula en el sentit bo i en el roí) són capaços d'aconseguir les conviccions socialistes portats pel pensament teòric pur i partint de les exigències científiques o tècniques. I fins i tot aquests, per regla general, no ingressen en la socialdemocràcia, romanent per a d'ells la lluita de classes del proletariat en la seua connexió interna amb el socialisme com un llibre guardat davall set claus.

Adler té tota la raó quan afirma que no es pot atreure els intel·lectuals al col·lectivisme amb el programa de les reivindicacions materials immediates. La qual cosa no significa que no siga possible atreure els intel·lectuals en el seu conjunt per algun altre mitjà, ni tampoc que els interessos materials immediats i les connexions classistes dels intel·lectuals no puguen resultar per d'ells més convincents que totes les perspectives historicoculturals del socialisme.

Si fem a una banda la capa dels intel·lectuals que serveix directament a les masses obreres (metges en el medi obrer, advocats laboralistes, etc., que generalment són els representants menys sobresortint d'aquestes professions), la part més rellevant i influent dels intel·lectuals viu a compte del benefici industrial, de la renda agrària i del pressupost de l'Estat, en situació de subordinació directa o indirecta a les classes capitalistes o a l'Estat capitalista. Aquesta dependència material, en abstracte, només exclou l'acció política combativa en els rengles enemics, sense excloure tan sols la llibertat espiritual respecte a la classe dels esclavitzadors. Però en la pràctica no ocorre així. Precisament el caràcter "espiritual" del treball dels intel·lectuals crea, inevitablement, vincles espirituals entre ells i la classe posseïdora. Els directors de fàbrica i els enginyers que assumeixen obligacions administratives es troben, per necessitat, en permanent enfrontament amb els obrers, contra els quals es veuen obligats a defensar els interessos del capital. És evident que les seues emocions i concepcions acaben per adaptar-se a semblants funcions. El metge i l'advocat, malgrat el caràcter més independent del seu treball, necessiten el contacte psicològic amb la seua clientela. Si un muntador pot, dia rere dia, instal·lar línies elèctriques en les habitacions dels ministres, dels banquers i les seues amants, i seguir sent el mateix, no és aqueix el cas del metge, que ha de trobar en la seua ànima i en la seua veu notes que entonen amb les simpaties i costums dels ministres, dels banquers i de les seues amants. I aquest contacte no es produeix només en les altes esferes de la societat burgesa. Les sufragistes londinenques quan requereixen a un advocat perquè les defenga, l'inviten a que siga sufragista. El metge que tracta les famílies dels oficials de Berlín, o els botiguers "socialcristians" de Viena, l'advocat que gestiona els assumptes dels seus pares, germans i parents no pot permetre's fàcilment el luxe d'interessar-se pels projectes culturals del col·lectivisme. Tot açò pot dir-se igualment d'escriptors, pintors, escultors, artistes de manera encara que no tan directa i immediata sí inevitable. Ofereixen al públic les seues produccions o les seues persones i depenen de la seua aprovació i de la seua bossa; en forma oberta o emmascarada subordinen la seua creació al "gran monstre" a què menyspreen: la burgesia. El destí dels joves alemanys (que, entre parèntesi, estan tots calbs ja) és la millor prova. El cas de Gorki, explicable per les condicions de l'època que foren les que l'educaren, és l'excepció que confirma la regla: la incapacitat de Gorki per a adaptar-se a la degeneració antirevolucionària dels intel·lectuals el privà de la seua "popularitat" en curt termini de temps...

Ací tenim, de nou, la profunda diferència social entre les condicions del treball manual i les dels intel·lectuals. El treball manual esclavitzava els músculs, esgota el cos i, no obstant, és incapaç per a sotmetre el pensament de l'obrer. Tant a Suïssa com a Rússia, les mesures de control sobre ell exercides resultaren ineficaces. El treballador intel·lectual, per contra, és més lliure físicament. L'escriptor no està obligat a alçar-se a toc de sirena, ni el metge té un vigilant a les seues esquenes, ni les butxaques de l'advocat són registrades a la sortida del Tribunal. Si no han de vendre la seua força bruta de treball, la tensió dels seus músculs, es veuen, per contra, obligats a vendre tota la personalitat humana a través de la consciència, no del temor. En fi, ells mateixos no volen, ni poden, reconèixer que el seu frac professional no és més que un vestit de presidiari ben tallat.

En última instància sembla que ni el propi Adler està content amb la seua fórmula abstracta (i en el fons idealista) de la relació recíproca entre intel·lectuals i socialisme. No es dirigeix en substància en la seua propaganda a la classe de treballadors

intel·lectuals que exerceixen determinades funcions en la societat capitalista, sinó a la generació jove d'aquella classe, que es troba en la fase de preparació per al futur paper, a l'alumnat. Així ho corrobora, a més de la dedicatòria del seu llibret a la "Unió lliure dels estudiants socialistes de Viena", el caràcter mateix d'aquest fullet-discurs, el seu to patètic, agitador i predicador. No té sentit tampoc semblant discurs davant d'un auditori de professors, advocats, escriptors, metges... Se'ls entravessaria des de les primeres paraules. Per això, el propi Adler, en funció del material humà amb el que ha de treballar, limita la seua tasca (el polític corregeix la fórmula del teòric), en fi, es tracta d'una lluita per a influir en l'alumnat.

La Universitat és l'última fase de l'educació estatalment organitzada dels fills de les classes posseïdores i dominants, de la mateixa manera que el quarter és la institució educativa final de la generació jove d'obers i camperols. El quarter educa els costums psicològics de subordinació i disciplina necessaris per a les funcions socials pròpies dels comandaments subalterns. La Universitat, en principi, prepara per a funcions d'administració, direcció i poder. Des d'aquest punt de vista inclús les corporacions estudiantils alemanyes conformen una institució classista original, creadora de tradicions que vinculen a pares i fills, enforteixen l'esperit nacionalista, inculquen costums necessaris en el medi burgès i forneixen, en última instància, de cicatrius en el nas o sota l'orella com a senyal d'adscripció a la raça dominant. Per al partit d'Adler el material humà que passa pel quarter és incomparablement més important que el que passa per la Universitat, és comprensible. Però en determinades condicions històriques (precisament en les condicions de ràpid desenvolupament industrial que proletaritzava la composició de l'exèrcit, com ocorre a Alemanya) el Partit encara pot dir-se: "No entre en el quarter; basta amb què acompanye el jove obrer fins al llindar i amb rebre'l quan el torne a creuar ja llicenciat. No m'abandonarà, serà meu". Pel que a la Universitat respecta, el Partit, si vol realitzar una tasca pròpia que influísca en els intel·lectuals, ha de dir-se exactament el contrari: "Només ací i ara, quan el jove es troba emancipat fins a cert punt de la seua família i quan encara no és presoner de la seua situació social, puc esperar atreure'l als meus rengles. Ara o mai."

En la classe obrera la diferència entre "pares" i "fills" és simplement d'edat. En els intel·lectuals, a més de cronològica és social. L'estudiant, en contrast amb son pare i també amb el jove obrer, no compleix cap funció social, ni sent sobre d'ell la dependència immediata del capital o de l'estat i (almenys objectivament, ja que no subjectivament) és lliure per a discernir el bé del mal. En aquest període tot bull en ell, els seus prejudicis classistes encara no estan madurats ni tampoc les seues inclinacions ideològiques, els problemes de consciència posseeixen especial força, el seu pensament s'obre per primera vegada a grans generalitzacions científiques i allò extraordinari és per a d'ell gairebé una necessitat fisiològica. Si el col·lectivisme és per regla general capaç de conquerir la seua consciència, ho és ara degut precisament al noble caràcter científic del seu fonament i al contingut cultural universal dels seus objectius, i no com a qüestió prosaica de "ganivet i forquilla". En aquest darrer punt, Adler està en la veritat.

Però també ací ens veiem obligats, una vegada més, a detenir-nos davant dels fets escarits. No sols els intel·lectuals europeus en el seu conjunt sinó també el seu brot estudiantil no mostren, decididament, cap inclinació vers socialisme. Entre el partit

obrer i la massa estudiantil hi ha un mur. Explicar semblant fet només pels defectes de la propaganda, que no sap abordar els intel·lectuals pel costat idoni (Adler es perd en aquesta explicació), equival a ignorar tota la història de les relacions entre alumnat i “poble”, equival a veure en l’alumnat una categoria intel·lectual i moral, i no un producte historicosocial. Cert que la dependència material de la societat burgesa s’expressa en l’alumnat únicament de manera indirecta, a través de la família i, per això, dèbilment. Però, en canvi, en l’alumnat es reflecteixen, igual que en una cambra de ressonància, a tot volum els interessos i aspiracions socials generals de les classes entre les que és reclutat. En el curs de la seua història, tant en els seus millors moments heroics com en les fases d’agonia moral completa, l’alumnat europeu no fou més que el baròmetre sensible de les classes burgeses. Es feu ultrarrevolucionari, confraternitzà, sincerament i honrada, amb el poble quan la societat burgesa no tenia més sortida que la revolució. Substituï en la pràctica la democràcia burgesa quan la mesquinesa política d’aquesta no la permeté posar-se al capdavant de la revolució, com ocorregué en 1848 a Viena. Però l’alumnat metrallà els obrers al juny d’aqueix any de 1848, a París, quan la burgesia i el proletariat es trobaven enfrontats a una i altra banda de les barricades. Després de les guerres bismarkianes, de la unificació alemanya i de l’apaivagament de les classes burgeses, l’estudiant alemany s’apressà en modelar-se en aqueixa figura desbordant de cervesa i vanitat que al costat de la de l’oficial prussià il·lustra de forma permanent les pàgines satíriques. En Àustria l’alumnat esdevingué en representant de l’exclusivisme nacional i del xovinisme, quan la lluita de les distintes nacions d’aquest país per influir en el poder estatal s’aguditzà. I no hi ha dubte que en totes aquestes metamorfosis històriques, inclús en les més desagradables, l’alumnat posà de manifest sentit polític, capacitat de sacrifici i ideals combatius; aqueixes qualitats amb què tan enèrgicament conta Adler. Encara que només siga perquè el filisteu normal dels anys trenta i quaranta no posava en perill la desfiguració del seu rostre a causa de la problemàtica noció de l’“honor”, cosa a què el seu fill es llençava amb passió. Els estudiants ucraïnesos i polonesos demostraren recentment en Lvov no sols que saben coexistir amb cada tendència nacional i política fins a les seues últimes conseqüències, sinó oferir el pit a les bales de les pistoles. El passat any, els estudiants alemanys de Praga afrontaren totes les violències de la multitud, manifestant-se pels carrers per a reforçar el seu dret a tenir corporacions alemanyes. En aquest cas l’“idealisme” combatiu (en molts casos pur masculisme) no és peculiar de la classe ni de la idea, sinó de l’edat. El contingut polític d’aqueix idealisme ve determinat en la seua totalitat, per contra, pel geni de les classes de què deriva l’alumnat i a les que torna. La qual cosa és natural i inevitable.

Al capdavant, ja que totes les classes posseïdores envien els seus fills a la Universitat, si l’alumnat es convertís ací en *tabula rasa*, sobre la qual el socialisme pogués escriure els seus títols, ¿què restaria de l’herència classista i del pobre determinisme històric?

Ens queda ara aclarir, en conclusió, un aspecte del problema que parla tant a favor com en contra d’Adler.

En la seua opinió es pot atreure els intel·lectuals al socialisme, però només posant-los com a primer pla la meta final del moviment en totes les seues dimensions. Adler reconeix, no obstant, com és lògic, que la meta final apareix amb major nitidesa i en tota la seua extensió a mesura que es realitza la concentració industrial, la proletarització de

les capes intermèdies, l'aprofundiment dels antagonismes de classe. Independentment de la voluntat dels caps polítics i de la diferent tàctica nacional, la "meta final" apareix amb major nitidesa a Alemanya que no en Àustria o Itàlia. Però aquest procés social (l'agudització de la lluita entre el treball i el capital) obstaculitza el pas dels intel·lectuals al Partit del treball. Els ponts entre les classes queden destruïts i cal saltar a través de la trapa que dia a dia s'aprofundeix. Per això al mateix temps que les condicions que faciliten objectivament la penetració teòrica en l'essència del col·lectivisme, augmenten els obstacles socials per a la unió política dels intel·lectuals amb l'exèrcit socialista. El pas al socialisme en els països avançats, d'intensa vida social, no és un fruit de l'especulació, sinó un acte polític, i la voluntat social domina sobre la raó teòrica. La qual cosa significa que, en última instància, cada dia és més difícil guanyar als intel·lectuals; avui és més difícil que ahir i demà serà més difícil que avui.

No obstant, en aquest procés també hi ha la seua "ruptura de continuïtat". L'actitud dels intel·lectuals respecte al socialisme, que nosaltres hem caracteritzat com a allunyament creixent a mesura que creix el socialisme, pot i ha d'alterar-se radicalment com a seqüela d'un gir polític objectiu que altere de manera fonamental la correlació de forces socials. En qualsevol cas, en les opinions d'Adler n'hi ha de cert que els intel·lectuals no tenen interès, directe i incondicional, per la conservació de l'explotació capitalista, sinó un interès indirecte, a través de les classes burgeses, atès que materialment depenen d'aquestes. Podrien passar al col·lectivisme si tingueren la possibilitat de comptar amb la versemblança de la seua victòria immediata, si davant d'ells aparegués no com l'ideal aliè, d'una altra classe, sinó com una realitat pròxima, palpable; finalment, i aquesta no és la menor de les condicions, si la ruptura política amb la burgesia amenaça a cada intel·lectual amb greus conseqüències materials i morals. Per als intel·lectuals europeus semblants condicions únicament poden ser creades pel poder polític de la nova classe social; de mode parcial poden crear-se en la fase de la lluita directa i immediata per aqueix poder. Siga el siga l'allunyament dels intel·lectuals europeus de les masses obreres (i aquest allunyament anirà augmentant, sobretot en els països de capitalisme recent, com Àustria, Itàlia, els Balcans, etc.), resulta versemblant que en l'època de la reestructuració social els intel·lectuals passen, abans que no altres classes intermèdies, als rengles dels partidaris del nou règim. En aquest aspecte els prestaran un gran servei les qualitats socials que els diferencien de la petita burgesia comercial, industrial i camperola; la seua connexió professional amb les branques culturals del treball social, la seua capacitat per a la generalització teòrica, la flexibilitat i agilitat del seu pensament, en resum, el seu intel·lecte. Situats davant del fet ineluctable del pas de tot l'aparell social a noves mans, els intel·lectuals europeus sabran convèncer-se que les condicions creades no sols no els llancen a l'abisme, sinó que, tot el contrari, obren possibilitats il·limitades a l'aplicació de les seues forces tècniques, organitzatives i científiques; del seu si sabran treure aqueixes forces inclús en el primer període, el més crític, quan el nou règim haja de vèncer grans dificultats tècniques, socials i polítiques.

Però si la mateixa conquesta de l'aparell social depengués de l'adhesió prèvia dels intel·lectuals al Partit del proletariat europeu, les coses no anirien res bé per al col·lectivisme. Com hem tractat de demostrar, el pas dels intel·lectuals a la socialdemocràcia en el marc del règim burgès es fa cada vegada menys possible, a mesura que el temps passa, enfront de les esperances que Adler té.